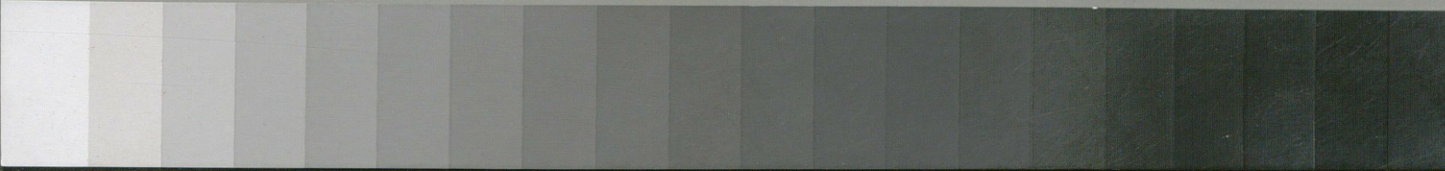

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

M O W A
JW. LUSZCZEWSKIEGO

Ministra Spraw Wewnętrznych

m i a n a

na pierwszém Sessyi Seymowém
w Izbie Senatorskiém

Dnia 9. Grudnia Roku 1811.

w Drukarni Rządowém.

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Colour Chart #13

M O W A

JW. ŁUSZCZEWSKIEGO

Ministra Spraw Wewnętrznych

m i a n a

na pierwszém Sessyi Seymowém

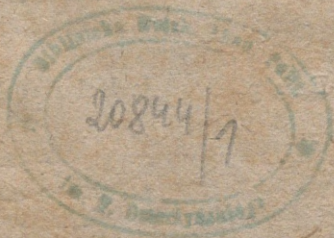
w Izbie Senatorskiej

Dnia 9. Grudnia Roku 1811.

w Drukarni Rządowej.

93438/3 : 09

Nie wypożycza się za teren biblioteki

Najiaśniejszy Panie!

Szanowny Senacie! Prześwietna Izbo Poselska!

Rozkazem Najiaśniejszego Pana przeznaczony, ażebym uwiadomił zgromadzony Sejm o stanie Kraiu, iego potrzebach, o środkach w tym celu branych, i proponować się mających, czuję ważność włożonego na mnie obowiązku.

Kiedy przed dwoma laty, podobnie z miejsca tego głos mój podnosiłem, w krótkim rysie o poprzednich wspomniany wypadkach, wystawiłem obraz położenia kraiu w owym czasie, a razem rozwiać się mających, na wskazany przez Konstytucją drodze, urzędzeń, i spodziewanych z nich skutków. Równie i teraz w prostym wypadków, igłówniejszych urzędzeń wykładzie, chciałbym odpowiedzieć i Woli Monarchy, i oczekiwaniu Zgromadzenia.

Rzut oka na pomnożone grono Seymu-
jących, przypominając wkrótce następne

po zamknięciu Obrad przeszłych, wypadki, wskazuje Epokę, o której przemilczeć nie mogę; Epokę pamiętną między dwoma Mocarzami Walki, nie tylko z ogromności sił z obu stron zgromadzonych, cudów waleczności, i sztuki wojennej; ale nade wszystko pamiętną, z następnych skutków, i owego tych Mocarzów związku, który pokój znacznej części Europy, a wielkiemu Państwu, w upragnionym Potomku, w ukochanym KRÓLU RZYMSKIM, przeciąg dalszego szczęścia i chwały zapewnił. — Wszczęte po nad Dunajem te walki, i do brzegów Wisły rozszerzyć się musiały. Trzy tygodnie po skończeniu Seymu nie minęły, czas jeszcze do porozumienia śródków, i jakie w celu wykonania zaszytych na nim ustaw, przedsięwzięcie wypadało, nie wystarczyło, kiedy w dwóynasób przewyższające, nasze siły, Wojsko obce, w granice Xięstwa wkroczyło. W odporze niespodziewanej zaczepki, walczyć trzeba było pod murami Stolicy. Spotkał obcy Żołnierz na Polach Raszyńskich, mniejszą nierównie, lecz niezwalczonych Rycerzy naszych liczbę — zastał w ponurym milczeniu Stolicy, widok owych ulegających przeznaczeniu, ale niepokonanych starego Rzymu Mieszkańców; znalazł w Naczelnym Władzaniu, nieporuszoną w dochowaniu wiary swemu Monarsze stałość, która do opuszczenia Stolicy, z poświęceniem wszelkich najdroższych

związków pobudziła, ale przynajmniej byt namiestniczy w kraini zwierzchności, zachowała; — zgoła, znalazł wszystkich, najsściśley Obywatelskie powinności dopełniających.

Ocucony z martwości pierwszego zadumienia Naród, iął się wszelkich środków, które mu nagłość potrzeby obrony, zostawiała. Zwolane powstanie Narodowe, w oka mnienu liczne pod nad brzegami Wisły, i Bugu, naieżone kosami i pikami, wystawiło roty. — Ledwo te, niećwiczone, ale pełne odwagi zastępy, na przeznaczonych miejscach stanęły, iuż Woysko Nasze naprzód posuwać się zaczęło. Prowadził go nieustraszony Wódz naczelny, odtąd drogą szczęśliwego powodzenia. Rozprawa pod Grochowem, zdobycie Okopów pod Górą, otworzyły drogę do krain, przez Braci Naszych zamieszkałego. Postąpił w nim daley Nasz Zołnierz, kiedy z drngiey strony zapęd rozpostartego po Departamentach, na lewym brzegu Wisły położonych, Woyska obcego, zebrane na prędcę z Powstania Pułki wstrzymywać musiały, a posuniętego aż pod Toruń, i tam walecznie odpartego, do wstecznego obrotu pobudziły. W krótkim przeciągu czasu nastąpiło wzięcie Zamością, i Sandomierza, tego późniéy dzielna obrona, meżny opór pod Pniewem; czyny te wiekopomną i Wodzom, i Rycerzom

Naszym, ziednały sławę. Tym czasem pomnażała się wycieńczona ich liczba świeżemi, regularnéy Jazdy, i Pjechoty, oddziałami. Zapuszczały się coraz głębiéy Roty Nasze, i powiewne proporce na starodawnych murach Lwowa, i Krakowa, utkwily, kiedy Zwycięzca pod Landshut, Ratyzboną, i Wagiam, przez ogłoszony rozeym, dalsze ich kroki zatrzymał. W krótcie nastąpiony Traktat Wiedeński, pokóy Europie nadaiąc, zastał, niestychanym w Dzieiach przykładem, Woysko Nasze w tróynasób przy końcu woyny, po kilkomi-sięcznéy wórszód kraiu walce, powięk szo-ne.— Ileż ofiar, ileż wysileń, dzieła te nie wymagały?

Dzień 14 Października, w którym Nay-iaśnieyszy Cesarz Francuzów Król Włoski, przez podpisany pokóy w Wiedniu, wcielił do Xięstwa Warszawskiego, znaczną część Galicyi, stał się Epoką powięk szenia kraiu o 900 mil kwadra: rozległości, i 1,800,000 ludności.— Tak znakomite, bo dwóch piątych części, dochodzące nabycie, i z Bracią połączenie, w pierwszym wzgledzie, nader wielkim, w drugim, nieocenionym dla Nas stało się zyskiem.

Odtąd nayspilnieyszém Rządu było działaniem, uorganizowanie kraiu nowo wcielonego, i doprowadzenie woyska do usta-

nowionéy 60,000 liczby. Otarł Żołnierz swe czoło z woiennego znoiu, ale na nowe ćwiczeń poświęcił się trudy. Skończyły się dla Urzędników Cywilnych ciężkie wśród boiu prace, ale pozostały nie łatwe, przy zaprowadzeniu nowych urzędzeń, zatrudnienia. Ustała dla Obywatela potrzeba, osobistego poświęcenia się dla obrony kraiu, trwa ciągle konieczność ofiar, dla utrzymania wydatków publicznych.

Po zapadłych w dniu 24. Lutego, i 17. Kwietnia 1810. roku Dekretach, zaprowadzenie Konstytucyi do kraiu nowo wcielonego, i podział onego na Departamenta i Powiaty, stanowiących, podział ten, bez wielkich kosztów, do dnia 15. Sierpnia uskuteczniiony, a w dniu tym Kodex Napoleona, z mocy Dekretu 9. Czerwca wprowadzony został. W dalszym postępie, miejsca i Urzędy tak Sądowe, iako i Administracyjne, zostały osadzone. W ustanowieniu liczby Departamentów, i Powiatów, baczono najszczególniéy na to, ażeby prawo do wyboru Posłów, i Deputowanych, w równym dla nowo przybyłych Obywatelów przypadło udziale. W uskutecznieniu zaś podziału, starano się przybliżyć do proporcyi ludności z rozległością połączoney, ile miejscowe położenie, i wybor Miast Stołecznych, przybliżenia tego pozwoliły. Obchód uroczysty w dawnéy Stolicy, wprowadzenia Ko-

zmniejszonéy możności kraiu, zaległości, a łatwo się wytłómaczy, i wstrzymanie wielu wypłat, i wycieńczenie Skarbu. Do tylu ciężarów kray i Skarb obarczających, chciało ieszcze przeznaczenie, nową nas ucisnąć klęską nieurodzaju, w wielu okolicach z tegorocznégó posuszy wynikłą.

Pospolitéy polityki prawidła, radzą tajemniczą okrywać powłoką, słabsze położenia kraiu, strony. Odmienna iest Rządu, w składzie, jaki nam Konstytucya nadała, rachuba. Otwartość, zasadną nieiako^{ci} iest iego maxymą; Nie mając żadnego od dobra Narodu, odosobnionego interesu, wspólnie z nim, stósownie do rzetelnego stanu kraiu, o potrzebach publicznych się naradza. Częstokroć trwożliwość umysłu, zadraśnione w swych wygodach samolubstwo, tworzy straszące widziadła. Przeciwnie nie widzi niebezpieczeństw, gminna rzesza. Ośmielić iednych, zwodniczą drugim zdiąć maskę, ostrzedz innych, powinnością iest Rządu. Niech po przebytych cierpieniach, miarkują wszyscy, co ieszcze przy wytrwałości, dla ustalenia bytu Oyczyzny Naszégó, znieść zdołamy. Nie wyrachowane są dotąd siły połączonech w iedno ciało, i iednym duchem ożywiouych ludzi. Ta iednodążność wszystkich usiłowań, prawdziwym iest tylko mocy Narodów sekretem.

Wystawiwszy w ogólnym obrazie wypadki, terazniejsze Seymu zgromadzenie poprzedzające; przystąpić mi należy do szczegółowego działań Rządowych opisu:

Oznaczone Artykułami 15 i następnym Konstytucyi, czynności Rady Stanu, téy pierwszey Rządowey Magistratury, potrzebowały rozwinięcia. Dopełnił tego Dekret Najjaśniejszego Pana w dniu 19 Września 1810 zapadły. Każda czynność Rady Stanu, przez Konstytucyą wskazana, co do roztrząsania Projektów, decyzji sporów administracyjnych, rozstrzygnięcia sporu jurisdikcyjnego, oddawania pod sąd Urzędników, znajduie w tym wyroku przepisy. Urządzona tym sposobem, druga co do sporów administracyjnych instancya, wskazała iuż prawidła, iakie dla pierwszey w Radzie Prefekturalnéy obietey, służyć powinny. Należniakowych zasadach wspartę urządzenie, łatwe iuż będzie do ułożenia.

Między nayspierwszemi Kraiu potrzebami, iest wymiar Sprawiedliwości. Czynność ta wymaga przepisów, i co do rzeczy, a temi są prawa cywilne i kryminalne, i co do formy, a temi są przepisy postępowania. Te ostatnie, gdy raz są ustanowione, nieodmienną dla wszelkich toczących się spraw stają się regną. Nie tak iest względem pierwszych. Przypadki, wypadłe przed

zaprowadzeniem nowego prawodawstwa, muszą być podług nowych form wprowadzane, ale stosownie do tych praw, które w ówczas obowiązywały, rozstrzygane. Potrzeba opisu w tęg mierze stopni, dała powód do stanowienia praw *przechodniemi* zwanych. Te prawa łączące dawne z nowym prawodawstwem, zawarte są w dekretach dnia 10. Października 1809 dla sześciu dawnych Departamentów, i dnia 16 Stycznia 1811 dla czterech nowych.

Z ustawy konstytucyjney, i z ducha całego naszego prawodawstwa, dwie tylko są w sądownictwie co do rozstrzygnięcia między stronami, sporu, instancye. W obu uchybienie przeciw istotnym formom, na których częstokroć prawdziwe rzeczy wyjaśnienie zawisło, i sprzeciwienie się wyraźnym prawom nastąpić może. Sprostowanie tych zboczeń, należy do ustanowionego Artykułem 72 Konstytucyi Sądu Kassacyjnego. Sąd ten uzyskał swą organizacyą, i przepisy postępowania, dekretem dnia 3 Kwietnia 1810 roku. Odtąd odbywane publicznie Sądu tego posiedzenia, są dla wszystkich Jurisdycyi szkołą, a zbiór drukiem ogłoszonych jego wyroków, stanowczym, i wątpliwości preiudycatów uprzedzającym, praw naszych komentarzem.

Próżne byłyby usiłowania, do usunięcia wszelkich dla stron kosztów sądowych. Pię-

knęcy teoryi poprzedniego ich wyrachowania, i z skarbu publicznego zastąpienia, tak, ażeby każda strona od Sądu bez poniesienia opłat odchodziła, stoi na przeszkodzie, i rozmaitość przypadków, która umiarkowanie równowagi między pracą a wynadgro-
dzeniem trudnym czyni, i niebezpieczeństwo podania więcéy pochopu do nieprawych zysków, przecinaiać zupełnie drogę do słusznie przynależnych. Nie masz zatem szrodka, tylko te koszta sądowe, ile byż może, dokładnie opisać, i określić. Rozmaite w téy mierze wyroki Najiasniejszego Pana, do tego dają cel.

Między utyskiwaniami w względzie kosztów, i przykrości procedury, były użalenia na sposób exekucyi wyroków sądowych, przez Burgrabiów. Lubo zdaie się, iż celniejsze ciężaru z exekucyi wyroków w sprawach cywilnych przyczyny, w zubożonym stanie właścicielów ziemi znaleźć się mogą, chciano iednak i w instytucyi Urzędników, do exekucyi wyroków sądowych, przeznaczonych, szukać poprawy, któraby ulgę przynieść mogła. Powierzenie czynu tego Urzędnikom wyższym w stopniu od tych, którym powinność wręczania pozwów zostawiona; a przez to w uszlachcieniu tego urzędu położenie przeciw podléy chciwości, iakiéyżkolwiek tamy, zdawało się śrzodkiem zapobiegaiącym, nie przeciwnym terazniey-

szym formom, a zgodnym z dawnemi zwyczajami. Uzyskano nad to przez to urządzenie, oszczędność Skarbu, uchylając ustanowioną dla Burgrabiów z tego Skarbu opłatę.

Przyłączenie czterech Departamentów wymagało zmiany składu sądu odzwanego przez Art. 71 Konstytucyi ustanowionego. Dopełnił to wyrok d. 6. Czerwca 1810. Również potrzeba było w tychże nowych Departamentach, organizować sądownictwo kryminalne. Zastósowano go do składu w sześciu dawnych Departamentach przyietego; lecz zarazem miano wzgląd na zasady, które przy zmianie dotychczasowego naszego prawodawstwa kryminalnego, na stałe i dla kraju ogólne przyjąć należy. Dekret 26. Lipca 1810 wskazuje podział przestępstw, na wykroczenie Policyjne, występki, i zbrodnie, i odpowiadające im kary, policyjnę, poprawczą, i kryminalną; przez nadanie zaś Burmistrzom i Woytom, iako Zastępcom Sądu Pokoju, niektórych ich attribucyi, przybliża organizacyą sądownictwa karzącego, do form nayściśléy z konstytucyą powiązanych. — Ta to potrzeba uzupełnienia naszego prawodawstwa, i zastósowania go w części nayważniejszék, a dotąd nam nio nadanék, pobudziła Nayiaśniejszego Pana do rozkazu, ażeby projekt Kodexu kryminalnego, z gotowego wzoru praw Francu-

zkich ułożony, Seymowi był do przedstawienia przygotowany. Dotąd w sześciu dawnych Departamentach, trwają dawne prawa kryminalne, z odmianami, iakie na przeszłym posiedzeniu Seymowym postanowione były. Podobnie i w czterech nowych Departamentach zachować dawne wypadało. Ta odmiennosc prawodawstwa kryminalnego w jednym kraju, dłużej utrzymać się nie może. Codzienne doświadczenie przekonywa, iak często przepisy tych praw, nie są do form naszych Konstytucyjnych stosowne. Cierpi na tém porządek społeczny, wstrzymują się działania władzy wykonawczej, zaszczepia się nieład, i bezkarność. Kodex kryminalny jest nie iako tym spójnym kamieniem, który sklepienie całej budowy Konstytucyjnej zamyka, i wszystkie części Rządowe łączy. Niechcę się tu zapuszczać w obszerniejszy wywód tego, co ieszcze o potrzebie Kodexu kryminalnego, i o doskonałości przyjętego wzoru, powiedzianym bydz winno.

Nie można dość często téy powtarzać prawdy, rzekłem przed dwoma laty z tego miejsca, i dziś ieszcze ją głoszę, iż trwałość prawodawstwa, naypierwszą szczęścia narodu jest zasadą, iż odmiany w przyjętych raz prawidłach, doświadczenia uprzedzać niepowinny. W małej przeto liczbie, bo tylko trzech Artykułów Ko-

dexu cywilnego odmiany, a objaśnienie iednego Artykułu Kodexu handlowego, przynosimy pod decyzją Seymu. Wyszczególnienia tych odmian, powody do nich, przełożone będą w Izbie Poselskiéy.

Tak nietknięte w samym gruncie prawa cywilne, zaprowadzone iednostayne na cały Kray, i zgodne z duchem naszéy Konstytucyi prawa Kryminalne, postawią Rząd w możności uorganizowania Władz sądowych, i ustanowienia procedury, do położenia kraiu, i iego sposobności zastósowanych. Już są w téy mierze po części wypracowane, po części gotujące się projekta. Czekaia one tylko iednéy z ważnych zasad, iaką im podda ustanowienie Kodexu kryminalnego.

Bez téy zasady, i urzędzeń administracyjnych / wykonanie, niebyłoby zapewnione.

Urządzenia te, dzielić można na powszechne, wszystkich mieszkańców kraiu obowiązujące, i na organiczne, postępowania władz tyczące się. —

Podział ten, co do rzeczy, nie pociąga koniecznego odosobnienia / co do formy; oba te rodzaje w iednym urzędzeniu łączone bydź mogą. Co do kolei w ich ogłoszeniu, zdaie się, iż ią pilność potrzeby stanowi.

Nie.

Nie masz zaiste droższego dobra dla człowieka, jak iest wolność. Lecz iéy granica dla każdego tam się kończy, gdzie się cudza zaczyna. Obowiązek Rządu zachowania wszystkim, praw w téy mierze wzajemnych, | daie powód do określeń, zakresu konstytucyinego nieprzestępniących. —

Przy przejściu liczném u nas klasy ludzi z dawnych stosunków podległości, do téy równości, jaką w obliczu prawa konstytucya im nadaie, urządzenie względem xiąg gminnych, i przepisów względem zaświadczeń, przy zmianie zamieszkania, zdawało się nad inne pilniejszym. Urządzenie to dekretem dnia 18. Stycznia 1810 postanowione zostało. Doświadczenie przekona, i o iego użytku, i o iego siusznosci. Tym czasem zyskano przez nie, dokładną wiadomość o ludności krain w względzie miejsc, wieku i powołania; usposobiono się do udoskonalenia konskrypcyi wojskowej, utorowano drogę do innych policyinych i skarbowych urzędzeń. —

Jak dzielną, jak użyteczną w machinie Rządowém, sprężyną, są Rady Departamentowe, doświadczyliśmy w czasie ostatniém w roku 1809 kampanii. —

Wyprzedzały się wzajemnie w ofiarach za ich sprawą Departamenta. Tak ważne

Magistratury potrzebują szczególniejszych postępowania swego przepisów, któreby w duchu konstytucyi niezbochną im w dążeniu do dobra kraju wskazywały droge. Już dekret dnia 4. Września 1809 roziaśnił cokolwiek dla nich, i dla Rad Powiatowych i Muncypalnych prawidła. Są w roztrząsaniu dokładniejsze przepisy. — Pewny być można, iż Rady te złożone z Członków wyborem współobywateli zaszczyconych, z zasług, talentów i gorliwości zamiennitych, mając sobie pewniejszą w postępowaniu wskazaną droge, skutecznie się przyłożą, przez działania administracyjne sobie powierzone do pomyślności kraju, a przez przykład i zachęty, rozszerzą prawdziwe oświecenie. —

Do tego oświecenia dążyć, Rządu jest powinnością; z tego względu, dozor nad edukacją publiczną, ważną jest administracyi częścią. Nie spuszczano iey z oka — Ciągłe usiłowania Izby Edukacyjney w utrzymaniu dawnych, w założeniu nowych, w udoskonaleniu wszystkich szkół, w przysposobieniu nauczycielów, w wyreparowaniu gmachów szkolnych, opatrzeniu szkół potrzebnymi xiazkami i instrumentami, szczupłością tylko funduszków ograniczone być mogły. Powołano w pomoc pełne zasługi w kraju naszym Zgromadzenie XX. Piiarów. Szkoły przez nich utrzymywane szczególnym

wesprzeć zasiłkiem postanowiono. Przełożona nad Edukacją Magistratura potrzebowała zastósowaney do całego składu Rządu organizacyi. Zyskała ją dekretem Dyrekcją stanowiącym. Polecone iey tym urządzeniem czynności, i nadzieia zapewnienia i przysposobienia funduszków, pocieszający wystawia widok systematycznego w cały swy obszerności Edukacyi publiczney układu —

Jeżeli wychowanie i kształcenie młodzieży ważną jest dla pomysłności ludów sprawą, niemniéy znamienitą, staranie o zachowanie zdrowia mieszkańców. Zwrócił Najjaśniejszy Pan, i na tę cześć, uwagę. Ustanowienie Rady ogólney Lekarskiéy, otwiera sposobność do ułożenia i udoskonalenia rozmaitych urzędzeń Policyi lekarskiéy. Z tych liczby, ogłoszone inż urządzenie względem szczepienia krowiéy ospy, nie iedną śmierci wyrwie ofiarę. Utrzymanie Fizyków i Chirurgów Powiatowych, bliską w razie pomoc obywatelom, usługę publiczną w przypadkach zarazliwych chorób, objaśnienie Sądów przy sprawach kryminalnych, zapewnia. —

W rządzie obowiązków Rządu, iedno z pierwszych trzyma miejsce, baczność i staranie o dobre mienie mieszkańców kraiu. W téy naytrudniejszey z względu, iż częstokroć od ustronnych, niezawisłych od

Rządu, zależy wypadków, części, nie jestem w stanie tak pocieszającego, jakby sobie życzyć można, obrazu wystawić. Przecież i w tym względzie, nieoszczędzano wszelkich usiłowań, jakich stan obecny pozwalał. Przekonany Rząd, iż pomyślność handlu na ułatwieniu wewnętrznych komunikacyi, wiele zależy; starał się wasprzecgorliwe usiłowania Rady Departamentowéy Kaliskiéy, w ułatwieniu spławu rzeki Warty. Kanał Bydgoski już nową jedną służą opatrzony, na wystawienie drugiéy ma przeznaczone summy. Ciągłe starania na utrzymanie go w dobrym stanie szczupłością tylko funduszów opóźnione być mogą. Zwrócona jest baczność, i na inne rzeki, możliwość użycia środków, wskaże koléy, wiatkiéy, roboty około nich rozpocząć się będą mogły. Nieustaią usiłowania władz miejscowych w utrzymywaniu i naprawianiu dróg publicznych, ile położenie miejsca, czas i sposobność pozwala. Potrzeba ułatwienia odbytu naszych produktów i fabrykatów pobudziła do témczasowych urządzeń celnych, jako to: względem sukien, żelaza, wódek i t. p. Stałe w téy mierze prawidła, i do położenia Naszego rozważnie zastósowane, zawarte będą w układaiący się Taryffie celnéy. Nadanie wolności handlu miastom niektórym, w całym kraiu ruch iego ożywia. — Darem tym miasta Kraków i Terespol zaszczycone zostały. —

Widok podniesienia fabryk, skłonił do niektórych, dla zakładających je, dobrodzieystw, nawet przez nadania wyłączne, zakresem miejsca i czasu ograniczone. Gorliwi o utrzymanie upadającego rolnictwa, tego jedynego naszego skarbu, Obywatele, stowarzyszyli się, w celu podniesienia go przez zachęcenia, naukę i przykłady. Raczył Najjaśniejszy Pan to Towarzystwo zaszczycić swoją protekcyą i tytułem. Ułatwione iest przez przepisy Administracyjne przybycie do naszego kraju, Cudzoziemców. Te i tym podobne urządzenia, zamiar wsparcia przemysłu, mające, nie przeważają jednak ciężarów, kray z innéj strony tłoczących. Szukano środków przyniesienia ulgi i w tych ciężarach. Branie podwod, tyle rolnictwu szkodliwe, dekretem dnia 22. Maia 1810 r. ograniczone zostało. Uchylono je zupełnie dla cywilnych, dla wojskowych określono, i zabezpieczające Policyjne przepisy postanowiono. Uczuli ztąd ulgę Obywatele, i wdzięczności swoiey Rządowi oświadczyć nie omieszkali. Nastale z wiosną tegoroczną przechody woyska dla zwykłych ćwiczeń i robot fortyfikacyjnych, rozeyście się iego teraz na zimowe leże, potrzeba ztąd wynikła rozmaitych, a szczególniey żywności transportów, powiększyła dla niektórych szczególniey okolic, ciężar podwod, chociaż w znaczney

części ze Skarbu, przez potrącenie ich w podatkach płatnych; Spodziewać się przecie godzi, iż za obmyśleniem funduszu, i powierzeniem użycia Jego Władzom Departamentowym, gotowe przepisy dekretu wyżej wspomnianego, ściśle zachowane, wróca krajowi doświadczoną ulgę. — Nie zaprzeczoną jest rzeczą, iż kwaterunek wojskowy niszczącym miasta jest ciężarem; Zapobieżenie temu złemu, ile okoliczności pozwalały, zamiarem było urządzenia dekretem d. d. 5. Lipca 1810 r. ogłoszonego: Skutek wszelako pomyślny tego urządzenia zawisł od obmyślenia funduszu na wynagrodzenie za kwatery, do którego Artykuł 7my tegoż dekretu się odwołuje. —

Dostarczane w naznaczonej ustawą przeszłego Seymu ilości produktu *in natura*, przeznaczone na żywność wojska, skoro wnidą do magazynów, stają się własnością tegoż wojska i zupełnemu naczelnéj władzy Wydziału wojennego zarządzeniu podlegają. Zdaie się, iż ta iedyńie władza najsłósoniey z hacznością na czas, mieysce, i zapasy, działać w tém może; To powodowało ustanowienie Dyrekcyi żywności, i nadanie Jéy przepisów w dekrete d. 28. Lipca 1810 r. Sposób opatrzenia tych magazynów produktami *in natura* w ilości przez seym oznaczonej, wymagał równie pewnych prawideł. Wskazał ie dekret pod tąż datą

co i wyżey wydany. Gdyby woysko Nasze w równey, a przynajmniéy zbliżoney do ilości wydawanych produktów proporcyi po Departamentach rozłożone bydź mogło, na ten czas wyżywienie Jego sposobem dostarczeń *in natura* mniéy byłoby uciążliwym, lecz kiedy częsta jego poruszeń i skupienia wypada potrzeba, i kiedy dostarczenia miejscowe w takim przypadku nigdy nie mogą bydź wydostarczające, a przewózka produktów, szczególniéy zaś furazów, rodzi kosztą wartość rzeczy przewożonéy przewyższające, uciąża podwodami kray cały, zrzadza częstokroć zawód woysku, a nayczęściéy na ugodzeniu Liwerantów, w zastępstwie odległych kontrybuentów, kończyć się musi; życzyć należy, ażeby mimo trudności, iaką niedostatek gotowizny wystawia, dostarczenia produktów *in natura* przynajmniéy siana i słomy, na pieniężny datek przemienione zostały. Oczekuią tego, wszystkie odleglejsze od punktu koncentracyi woysk okolice, a szczególniéy Departament Łomżyński najmniéy sposobności z położenia swego do lokacyi tam woyska wystawuiący. Szrodek ten przyniósłby prawdziwą korzyść i tym okolicom, w którychby woyska skupione były, bo by ich odrekwizycyi w gwałtownym razie uwolnił, i odbyt na produkta otworzył. Równie rzeczywiście wyniknąłby użytek z regularnego potrzeb woyska opatrywania. —

Prawdziwa moc siły zbroynéy, nie na saméy liczbie polega. Duch, którym iest ożywiona, iednostayność i ściśle zachowanie porządku, przez który, liczny zbiór ludzi, staie się iedném ciałem, zdolném do wszelkich poruszeń, dostateczne istotnych potrzeb opatrzenie, bez którego ruch téy maszyny nie byłby podobnym, nakoniec udoskonalenie celniejszych w niéy sprężyn, istotnemi dobrego woyska są znamionami. Wrodzona narodowi Naszemu odwaga i szlachetność, stanowi gruntowną zasadę tego ducha, iakim woysko tchnąć powinno. Porządek wiele zawisł na dokładnych przepisach. Te w znaczney części, co do służby, popisów, i obrachunków, iuż są wydane, i drukiem ogłoszone; — Co do karności, gotuie się Kodex woyskowy, ściśły związek z ogólnym Kodexem kryminalnym maiący, który nie tylko wymiar Sprawiedliwości dla woyskowych ustali, ale i pewne z cywilnymi stosunki okryśli. Wszystkie usiłowania Rządu do tego dążą celu, ażeby woysko w istotne potrzeby, z ofiarą nawet mniéy gwałtownych w innych Administracyi częściach, było opatrzone. Oprócz utrzymanych w Kaliszu i Chełmnie szkół Kadeckich, które Rząd zeszyły założył, nowa iest w stolicy szkoła woyskowa utworzona. Poświęcony niegdyś gmach na szkołę szlachetney młodzi, dziś téy szkole Rycerskiéy oddany, zdaie się, iż swego przeznaczenia nie odmienił. —

Jakożkolwiek chlubne i pociągające wojskowe jest powołanie, jakożkolwiek byź może użytecznie, raz wyćwiczonego, zatrzymać w szeregach żołnierza, doświadczenie przecie wskazało potrzebę oznaczenia pewnego przeciągu czasu wysługi, po którym upłynionym, żołnierz do oyczystéy wraca zagrody. Choroby, kalectwa, śmierci umnieyszaią codziennie komplet. Nie byłoby więc woyska, gdyby co rok świeżemi zaciągami zasilone nie było. Między rozmaitemi tych zaciągów sposobami, za naydoskonalszy uznany, i iedynie z duchem naszéy konstytucyi zgodny, iest systemat kon-skrypcyi. — Początkowe iego do kraiu naszego zaprowadzenie, wystawia niektóre trudności, które z doświadczenia poznane, w dokładniejszych przepisach znajdą zaradzenie. —

Nie obcy naszemu narodowi iest zwyczaj, znany każdemu obywatelowi obowiązek, bronienia w potrzebie, Oyczyzny własnymi piersiami. Dawne wieki przywiązały go w pospolitych ruszeniach do stanu szlacheckiego, dziś konstytucya Artykułem 79 wskazała nam rozciągnięcie tego obowiązku w gwardyi narodowéy do wszystkich mieszkańców, broń nosić zdolnych. — Czyniłbym krzywdę moim współziomkom, gdybym zadosyc uczynienie téy świętéy bronienia Oyczyzny powinności, uciążliwe byź

mienił. Ochoczego dopełnienia iéy przez wszystkich pośpiechu, tyloliczne przykłady, kłam by mi zadały. Lecz jest pewna miara, między gotowścią do służby, a samém iéy wykonaniem, która i do dopełnienia pierwszej bronięcia kraiu powinności przysposabia, i od zadozyc uczynienia innym obowiązkom stanu nie odwodzi. Tęj miary uchwycenie w przepisach, gwardyi narodowey tyczących się, istotnym powinno bydz zamiarem. Zwrócił i na to Rząd uwagę, i są w przygotowaniu, stósownie w téj mierze przepisy. —

Wszelki postęp w dziełach ludzkich i ich udoskonalenie, z trudnościami zwykłe połączone bywa. Częstoćkroć natężenie sił w dokonaniu iednych, przeszkadza wzrostowi drugich. Ciągłe przy tych naszych przedzinach usiłowania, do wystawienia wojska w stopniu potrzebnego udoskonalenia; to założenia twierdz i miejsc warownych, to przygotowania do obrony pospoliticy, to zaprowadzenia form i urzędzeń konstytucyjnych, licznych Urzędników, i znacznych nakładów, wymagających, postawiły nas wprawdzie w stanie, który kraiovi naszemu znakomitą na szali polityczney wagę nadaie. Lecz też same usiłowania połączone z zewnetrznemi okolicznościami, wycieńczyły siły nasze, i rzeczy Skarbowych sprawowanie trudniejszym uczyniły. Są i inne tego przyczyny. Podstawa naszych podatków

gruntowych, i w samym początku przed lat 20. nie równo założona, i w skutku przeciągu czasu, i powiększenia składki w wyższej proporcji nierówność rodząca, nie mogła byź tak prędko zmieniona. Musiałyby bowiem opierać się na nowym kadastrze, do którego i wojenne zaburzenia, i potrzeba na samo to dzieło nakładów, przystąpić nieodzwalaly. Chciano w podatku osobistym, dla nie przeciążenia kontrybuentów, pewną naznaczyć miarę. Zamiar ten chwalebny, i użyty środek, na pozór zaradczy, stał się przeciwnie przeciążeń przyczyną. Nierówność ta ciężaru w tak znacznych, wpływów Skarbowych, z Podatków gruntowych, i osobistego, źródłach, inż sama przez się pobór ich zatrudniła, przeciążonych bowiem w niesposobności opłaty postawiła, ochronionym, a ociągającym się, w narzekaniu na ucisk ławą wymówkę poddała. — Nie były i innych podatków rodzaie w ich ustanowieniu, bez pomyłków. Łatwa ich iest krytyka, ale trudne w ciągu nagłoney exekucyi, gdyż iey rozpoczęcie, dla przeszkód wojennych spóźnione byź musiało, bez odmiany postanowionych przez Seym zasad, zarządzenie. Zaprowadzenie w przybyłych czterech Departamentach téy samey co i w dawnych, podatków reguły, nowe zrodziło zamitnienie. Powierzone bowiem byź musiało, albo nie obeznanym, albo oderwanym od

innych miejsc, które na tem ucierpiały, Urzędnikom. A tak powiększające się codziennie, i z powodu wewnętrznych wysiłek, i z przeszkod zewnętrznych, kraju wycieńczenie, przy nieustających, owszem wzrastających potrzebach, z iednój strony, a z drugiey, pierwiastkowe w niektórych rodzajach podatków wady, konieczność przynaglenia Urządzeń, zaprowadzenie do znaczney części kraju, nowego sposobu podatkovania, sprawić musiały opóźnienia w poborze, i zrodzić zaległości. Tym zapobieżec chciano, przez zaostrenie szrodków exekcyi. Surowość w przyniewoleniu do pełnienia obowiązków, sama przez się nie jest nagana, sposób iey wymierzenia, może bydz tylko mylny. Zdawało się, iż powiększająca się w miarę opóźnienia opłata, własnym interessem pociągac będzie kontrybuentów do regularnego w podatkach uiszczenia się. — Chciał Rząd z innéy strony przy zmniejszonéy oczewiście massie cyrkulujących pieniędzy, podac Obywatelom sposobność wyplacenia podatków innemi w zastępstwie gotowizny dostarczeniami. Z tad wyniknęło powołanie o dostawę wyżey wzmiankowaną, to produktów *in natura* do Magazynów Woyskowych, to koni pod Jazdę i do pociągów, to podwód pod przewożenie żywności, to ludzi do robot fortyfikacyjnych. Oba te szrodki wyiscia z zaległości, i zapewnienia wpływów, nie

były bez korzyści, ale były niedostatecznymi. — Dostarczanie innych przedmiotów zamiast gotowizny, rodziło wielkie w rachunkach zawikłanie, i wreszcie dogadzając iednój potrzebie, uszczuplało funduszu na inne. Opłata kary denarowój, okazała się uciążliwą, i głośnie ściągnęła parzekania. Raczył się Nayaśnieyzy Pan przychylić do przedstawionych Mu licznie prozb Obywateli, i sposób inny Ekzekucyi Podatków, Dekretem dnia 17. Października r. b. przepisał. Już teraz przynaglenie kontrybuentów do uiszczenia się w należitości Skarbowój, polecone osobom, przez samych Obywatelów wybranym, nie może wzniecać zarzutu arbitralności Urzedników Administracyjnych. Ustawa ta powierza iąca Obywatelom obowiazek, ażeby sami siebie nieiakę do opłaty Podatków zmuszeli, iak zaszczytnym zaufania Rzedu jest dowodem, tak w iednym tylko Narodzie Naszym, który żadnych ofiar, tam, gdzie idzie o dobro publiczne, szczedzić nie umie, miejsce mieć może.

Obok tak licznych przyczyn wycieńczenia kraiu, i opórnego dochodów Skarbowych wpływu, stanął ieszcze upadek nominalnój wartości bilonu, w kraiu kursuiącego. Dwoiaki jest znaków metalowych, wartość rzeczy reprezentuiących, rodzaj; albo tych, które oprócz kosztu fabrykacyi, same rze-

czywistą waloru wewnętrznego cechę noszą, albo tych, którym Rząd, stosunkową dla odbycia potrzeb zmiany, cenę nadaie. Póki między temi dwoma rodzajami pewna utrzymuje się równowaga, póty żaden z nich w swęj oznaczony przez Rząd wartości, nie traci. Lecz skoro przez zbieg okoliczności, i szkodliwe chciwych zysku Spekulantów obroty, ta równowaga zniszczoną zostanie, podrózenie uszczuplonęj w kursie, a pomnożonęj w biegu monety upadek następować koniecznie musi. Ogromne z tąd szkody, na kray spływające, już uprzedzone być nie mogą, ale tylko wstrzymane przez ogłoszenie do rzeczywistości zbliżonęj ich wzajemnéj wartości.

Ogłoszenie to czyli redukcya, nie jest więc przyczyną, ale skutkiem wynikłego złego. — Ktokolwiek w tym prawdziwym widoku nastąpię redukcye Billonu zagranicznego, już do takięj ogromności w kraiu Naszym pomnożonego, iż się jedyną prawie stał Monetą, zważyć zechce, ten zapewne dobroczynności zamiaru okupienia mniejszą stratą więkšzęj szkody, nie zaprzeczy. —

Przy każdych stosunków Monet odmiannach, wyniknąć musi pewne obiegu ich wstrzymanie. Do ożywienia Cyrkulacji służy, wypuszczenie nowęj Monety kraio-

wéy. Użyto tego szrodka, i Mennica kra-
iowa otwartą została. —

Ile użytków, a razem ile niebespie-
czeństw pociąga za sobą utworzenie znaków
w papierze, pieniądź gotowy zastąpić ma-
iących, rzeczą jest powszechnie wiadomą.
Nie opuszczać użytku, a zasłonić się od nie-
bezpieczeństw należy. Wysoka mądrość Nay-
iaśniejszego Pana, obu tych celów od da-
wna w Królestwie Saskim w ustanowieniu
bilietów kassowych dopięła. Przykład ten;
i równa Jego mądrości dla Nas opieka korzy-
stny skutek użytego i u nas tego szrodka za-
pewnia. I mylnie ten sądzi, kto tego ro-
dza:u nieiako Wexlów, w każdym czasie za
gotowiznę; zamienić się mogących, i kassą
wymiany ograniczonych, od pospolitych pa-
pierowych pieniędzy nie rozróżnia.

Chciał jeszcze Nayiaśniejszy Pan i Cyr-
kulacją kapitałów odżywić, i upadającym
pod ciężarem Dłużnikom Summ konwencyą
Bajońską ustąpionych, którym tyle razy
dobroczynną podawał rękę, iedyny sposób
uiszczenia się wskazać. — Podział ich dłu-
gów na drobne raty, wypuszczenie Listów
zastawnych, ciągła i pilna straż w ustano-
wionéy Dyrekcyi do tych zamiarów dąży. —

Nie przestał na tych szrodkach Nayia-
śniejszy Pan. Umyślił z własnych Docho-

dów ofiarą Skarb posilić. Nie pobierał zatem zawarowaney konstytucyą swoiocy z niego należności, a z Intrat Dóbr Korony, znaczne na koszta krajowe poświęcał części. — Z tém wszystkiem mnożące się potrzeby kraju, a nadewszystko przyspieszenie robot około Twierdz założonych, wymagało nadzwyczajnego zasiłku. Szukać go trzeba było za granicą, gdyż wśród kraju niedostatek gotowizny, żadnego sposobu nie wystawiał. Wynaleść go jednak byłoby trudno bez wsparcia Nayaś, Cesarza, wsparcia które pożyczkę ułatwiło.

Mimo wszelkich przeciw pożyczce zagranicznej zarzutów, są przecię kraju położenia, w których do tego środka udać się przymusza potrzeba. —

Tylu przeszkodami ścieśniony, tylu trudnościami otoczony Rząd, w przemianie form, ile konstytucya dozwolić może, w zaprowadzeniu nayscisleyszey oszczędności postanowił szukać zaradzenia. Wyznaczył Nayaśniejszy Pan z grona Rady Stanu Deputacyą do zglębienia tak ważnéy materii. Zbiór wszelkich wiadomości przy Centrum Rządu znaleźć się mogących, działanie téy Deputacyi otaczał. Nyczystsza gorliwość ją ożywiała, polecenie tak ważnego czynu, do zapuszczenia się w naysgłębsze

głębsze rozwagi, pobudziło; chęć gorąca
 zrządzenia użytku, odpowiedzenia zaufa-
 niu, pracę osładzała; znakomita nauka,
 niepospolite talenta, krokami iey kierowały.
 Dzieło Deputacyi do należytego oddane namy-
 słu, i rozważenia, dało poznać w roztrzą-
 saniu, iak daleko zmiany i reformy, do
 usymlifikowania administracyi i oszczę-
 dności dążące, mogą być posunięte, ażeby
 i zamiarom Konstytucyi nie były przeciwne,
 a nie podchlebiając ani nałogom, ani prze-
 sądom szkodliwym, do ducha narodowego
 tyle szlachetności i chwalebnych przymio-
 tów ożywiaiącego zastósowane zostały. Owo-
 cem tych rozważen, iskrą z przeciwnych
 zdań starcia wynikłą, nietylko będą rozma-
 ite z umnieyszenia liczby Oficyalistów, i
 połączenia ich działań, oszczędności, które
 Najiaśnieyszy Pan za użyteczne uzna, i wpro-
 wadzić zaleci; ale są i te rozmaite, co do
 popraw w podatkowaniu, projektu, któ-
 re Seymowi z rozkazu Najiaśnieyszego Pana
 podane zostaną. W rzędzie powodów, któ-
 re w pospolitym pożyciu zdaniem kierują,
 czasem urażona miłość własna, lub zbytnia
 zarozumiałość biorą przewagę. Lecz w urzę-
 dowym o rzeczy sądzienu, drobne względy
 na bok usunięte, światło prawdy przyświe-
 cać, dobro publiczne być iedynie na ce-
 lu powinny. Powołani do naczelných mieysc
 Urzędnicy, starali się nie dać uwieść pier-
 wszym; podchlebiają sobie, iż za dru-

gich powodów poszli kierunkiem. Nie wątpię, iż równie w tym szanownym Zgromadzeniu, bezstronność, dobro kraju i chwala narodu, nieodstępny będą prawidłem. To przekonanie, równie oycowską Jego Królewskiéy Mości zaspokaia troskliwość.

W wszelkiéy machinie, iak iest siły każdéy sprężyny pewna miara, tak ich pewna liczba bydz musi. Przesilenie lub odjęcie iednéy, ruch cały tamuie. Równie w składzie organicznym każdego Rządu, iest pewna liczba narzędzi, pewna miara wydatków, których unnieyszać nie można. Potrzeby wszelako Rządu zostaną bez zarządzenia, ieżeli usiłowania Narodu im nie odpowiedzą. Na umiarkowaniu więc tych potrzeb do prawdziwéy konieczności, na rostopnym tych sił użyciu, zbawienie kraju zawisło. Siły to się powiększają, sprawiedliwym na wszystkie członki społeczeństwa rozkładem. Ulżenie przeciążonym, sprawia równieyszy pociąg i pewniéy do zamierzonéy doprowadza mety. Ta iest zasada podać się mających podatkowych projektów.

Nadewszystko stokrotnie siły Narodu pomnaża, to powszechne przekonanie, iż nie masz ofiary, któraby dla Ojczyzny uczynić nie przystało. Niech każdy Obywatel z Rycerzem naszym zdrowie i życie poświę-

NO 279547

20
 łątku na potrzeby
 od nasz nie pokona-
 cóż to mam wspo-
 do Potomków sła-
 ków okrytych, du-
 zeszlami nieszczę-
 z adumieniem Swia-
 ta Ojczyznę z gruzów dźwigających? —
 Czyliż nie stoiemy i teraz w obliczu tego
 świata? Czyliż nie umiemy drobnych zawi-
 ści, marnych próżności, wszystkiego mie-
 nia dla kraiu poświęcać? Czyliż nie pra-
 gnjemy stać się godnemi dalszych względów
 tego WIELKIEGO BOHATERA, który
 nam swoiéy opieki udziela?..

Nayiaśniejszy Panie! Wątpić nie mogę,
 ażeby dobroczynne Twoje zamiary, skute-
 cznego wsparcia, iak od tego szanownego
 Zgromadzenia, tak i od całego, w ziedno-
 czonych uśiłowaniach Narodu nie doznały.—

20844 /

Wypływa się za teren biblioteki

